

פרופסור מרדכי וילנסקי ז"ל

מרדכי וילנסקי נולד בקוברין שברוסיה הלבנה בחודש תמוז תרע"ב (יוני 1912), ושם קיבל את חינוכו היסודי. בנערותו למד בגימנסיה "תרבות" בעיר בריסק, וסיים את לימודיו בה בקיץ תרצ"א (1931). כל ימיו נתן ביטוי חוזר ונשנה להשפעתם המכרעת של הוריו ושל סבו, אבי אביו, על דרכו בחיים. הוא הדגיש ששלושתם טיפחו בו את השאיפה לרכישת קניינים שברוח, המשלבים לימוד מקורות ישראל ותרבות העמים. כאשר היגר סבו אל ארצות הברית ונשתקע בעיר אוגוסטה שבמדינת ג'ורג'יה, המשיך מרדכי הצעיר לעמוד אתו בקשר מתמיד. הוא ציין שסבו הסכין אל העולם החדש בלי ליטוש את מורשת אבותיו. בכל פעם שהזכירו היה קורא עליו את דברי רש"י (בראשית לב, ה): "עם לבן גרתי בגימטריה תרי"ג, עם לבן הרשע גרתי ותרי"ג מצוות שמרתי, ולא למדתי ממעשיו הרעים"; ומבחינה זו הוא היה לו מופת כל ימי חייו.

בשנת תרצ"ב (1932) עלה מרדכי וילנסקי ארצה והחל את לימודיו באוניברסיטה העברית; הוא למד ספרות עברית והיסטוריה יהודית. בשנת תש"א (1941) סיים כתיבת עבודת דוקטור בהדרכתו של מורהו הנערץ, יצחק בער, על "הפולמוס מסביב לשיבת היהודים לאנגליה במאה הי"ז". עבודה זו הופיעה בשנת תש"ד (1944) כספר. בשנת תש"ז (1947) הוזמן וילנסקי הצעיר על ידי נשיא המכללה העברית למורים בבוסטון, פרופסור אריה ליב (לואיס) הורביץ, לשמש מרצה להיסטוריה יהודית, ולאחר כמה שנים הגיע שם לדרגת פרופסור. וילנסקי התגאה בעובדה שכל ההוראה במכללה הייתה על טהרת העברית, שכן תלמידי המוסד, שהיו בוגרי בתי הספר היומיים בבוסטון ובבנותיה, היו בעלי ידיעות מקיפות בעברית. לדבריו תלמידי המכללה, למזער הטובים שבהם, היו מסוגלים לקרוא כל טקסט עברי ואף לכתוב עבודות גמר בלשון עשירה ובהירה.

* סקירה זו מיוסדת בעיקרה על דברים שאמרתי בערב עיון שנערך לכבוד פרופ' וילנסקי במכון מזי"א של האקדמיה ללשון העברית בירושלים בכסלו תשנ"ז.

כארבעים שנה ישב וילנסקי בבוסטון, והיה בה לדמות מוכרת בזכות פעילותו במכללה העברית (שם העמיד תלמידים הרבה) והודות לעיסוקו הנמרץ ב"הסתדרות העברית באמריקה". הוא היה אחד מראשי הסניף שלה בניו-אינגלנד (או "אנגליה החדשה", כפי שנתכנתה בנייר המכתבים של ההסתדרות העברית). הוא ערך עם חברו פרופסור יעקב מיקלישנסקי, יליד ורשה, את הטור העברי בשבועון היהודי *Jewish Advocate*, שבו נתפרסמו מאות מאמרים ורשימות שנכתבו בידי חוקרים ומשכילים מארצות הברית ומישראל. הם אף כוננו מועדון עברי שהתכנס לשמיעת הרצאה פעם בחודש.

בבוסטון שקד וילנסקי על מחקריו הנוספים, וראש לכולם ספרו הגדול "חסידים ומתנגדים: לתולדות הפולמוס שביניהם בשנים תקל"ב–תקע"ה".

כאות הוקרה על הישגיו הוא נתמנה חבר כבוד של המכון האוקראיני באוניברסיטת הרוורד, ונבחר לחבר האקדמיה האמריקנית למדעי היהדות.

ראויה לציון העובדה שבשנת תשל"ו (1976), בעיצומה של המערכה לבחירות לנשיאות ארצות הברית, גילה ג'ימי קרטר, שהיה מועמד הדמוקרטים לנשיאות, עניין רב בספרו של וילנסקי על שיבת היהודים לאנגליה, והשתמש בו בהופיעו לפני ציבורים יהודיים. הדבר הביא ליצירת קשרים אישיים חמים בין קרטר, שנבחר לנשיא, לבין הפרופסור היהודי מבוסטון; ולקראת חתימת הסכם השלום בין ישראל למצרים, בתשל"ט, הזמין הנשיא את וילנסקי כאורחו האישי לטקס, שנערך במדשאות הבית הלבן.

בסוף שנת תש"ם (1980) פרש וילנסקי מן ההוראה במכללה העברית. שנים אחדות לאחר מכן שב ועלה ארצה, וקבע את ביתו בירושלים. לפני שנתיים – בסמוך לחג הפסח תשנ"ז – נסע להשתתף בברית המילה של נכדו, בנו בכורו של בנו יחידו אורי וילנסקי, המשמש פרופסור למדעי המחשב באוניברסיטה של מדינת מסצ'וסטס. בשל מחלתו הוא אושפז שם ביחידת המרפא של בית הורים סמוך למשפחת בנו באזור בוסטון.

בסוף שבט תשנ"ט הורע מאוד מצב בריאותו, ובשבת זכור (יא באדר) הוא נפטר; בתענית אסתר הובא לקבורה בהר המנוחות בירושלים בחלקת מורי האוניברסיטה ובוגריה. תנצב"ה.